

"Во македонската верзија стои исламизација, додека во албанската верзија ќе забележите термин ширење на исламот. За луѓето со албанска вероисповед тоа е сосема разбирливо, бидејќи терминот исламизација носи некој негативен контекст, додека кај нас, во христијанскиот свет, тој термин е прифатлив и опстојува не само од денес, туку е прифатен и во Западна Европа. Истото ова се однесува и за терминот етничка Албанија или голема Албанија, кај нас стои терминот голема Албанија, во албанската верзија етничка Албанија. Што значи, и покрај сите балансирања овој термин не можеше да се балансира", истакна историчарот Драган Ѓоргиев.

Пишува: Кокан СТОЈЧЕВ

ЕКИПАТА КОЈА РАБОТЕШЕ НА ПРОЕКТОТ "НАРАТИВИТЕ ВО НАШИТЕ ИСТОРИИ", ПРЕТСТАВУВА ОПАСЕН ПРЕСЕДАН, БИДЕЈЌИ ИСТОРИЈАТА ЈА ПИШУВААТ ДОКУМЕНТИТЕ И АРХИВИТЕ, А НЕ ПРИКАЗНИТЕ ОД ТИПОТ "РЕКЛА-КАЗАЛА"

ШТО Е ПОГОЛЕМ ГОЛЕМА АЛБ ЕТНИЧКА МА

Неодамна, Центарот за човекови права и разрешување на конфликти при Институтот за социолошки и политичко-правни работи се обиде да не убеди дека со презентирањето на публикацијата "Наративите во нашите истории" е направен сериозен исчекор во приближувањето и во премостувањето на сè понагласените меѓунационални проблеми и нетрпеливости меѓу Албанците и Македонците во земјава. Поради тоа, ни понудија нов концепт на пишувана историја, во која ќе нема војна, ќе нема конфликти меѓу Македонците и Албанците, односно сè ќе ни биде јасно, "демек Македонците пушат тревка, а Албанците, пак, марихуана", така што веќе ќе нема аргументи за постоењето на Прличевитот "Сердарот", кој ги овенчал конфликтите и историските маки меѓу т.н. етнички заедници во држа-

вава за да се промовира ново "братство и единство", кое се нарекува соживот или меѓуетничка толеранција. Меѓутоа, токму поради ова организаторите влегле во сопствената стапица, која сепак на крајот не успеа да одговори на вистинското прашање, дали нивниот т.н. паралелен свет (наратив), како нов вид читање на историјата и на минатото може да се искористи во училишната практика при одржувањето на наставата по предметот историја.

Значи, актерите: проф. д-р Виолета Петроска-Бешка (психолог), проф. д-р Мирјана Најчевска (правник), м-р Ирена Стефоска, асистент во Институтот за национална историја, која работела на македонските наративи, потоа Исамедин Азизи, помлад асистент во Институтот за национална историја, кој работел на албанските наративи, како и

доц. д-р Драги Ѓоргиев, претседател на Сојузот на историчари на РМ, се обиделе да ни понудат производ од две паралелни верзии, македонска и албанска, кои ќе ги избегнат стереотипите и предрасудите за различните културни и етнички вредности. Но, заборавајќи на фактот дека вистинската, односно реалната вредност на историјата и на минатото на народите и на нациите се црпи од богатството на документи и материјали, кои можат да се пронајдат во архивите на Балканот или во центрите во Москва, Виена, Ватикан, Лондон итн.

Затоа, наративот како поим не може да се користи за споредување или за учење на младите генерации, како што служат пишаните документи или турските дефтери од Цариград, Стамбол и Истанбул, кој бил еден од најголемите светски центри на моќта и цели 500

години наназад, просторот или оваа територија го контролирале, без разлика што денес Македонците и Албанците ги разделува желбата за значењата на поимите - "етничка Македонија" или "голема Албанија". Всушност, овие поими претставуваат географска територија на национална и на етничка распространетост на Македонците, односно на Албанците, кои во крајна мера се користат од страна на политичарите за зголемување на национализмот и на шовинизмот во земјава. Значи, секој начин или обид за вештачко кроење или балансирање на историските факти претставува атак за бришење на сопственото минато, односно на другата нација, и наметнување на некоја униформирана историја или минато. Токму поради ова уште повеќе се разделуваме наместо разликите да не приближуваат. Во овој случај тие само дополнително не обременуваат и не дистанцираат од ова културно поле, кое по Рамковниот договор го претвора во "Ватерло" за докажување на

правата и слободите на етничките заедници. Згора на сè, ако јавноста ја потсетиме на првиот проект, наречен паралелни приказни за воениот конфликт од 2001 година, кој беше подготвен од истите раководители и актери, а се потеа истите историчари и наставници од Тетово, Гостивар, Куманово итн., тогаш дали треба да им веруваме или да го отфрлиме овој пристап, кој му штети на вистинското читање на историјата, ослободена од политичките бариери од минатото и од сегашноста.

КАКОВ ВИД ИСТОРИЈА БАРАМЕ?

"Историјата како наука може да биде дел од конфликтите или поделба на народите, но јас имам спротивно мислење - историјата е наука која ги зближува народите. Сакам да ги презентирам темите кои ги тангира овој проект, а се однесуваат на историските

настани, кои ги нарековме наративи. Тоа се религиите во исламската империја, поделбата на етничката територија на Македонија од 1919 година и потоа Албанците во Втората светска војна. Зошто овие теми? На самиот почеток од проектот имавме многу дискусии за на крај да дојдеме до заклучок дека темите треба да исполнуваат неколку критериуми. Секоја тема треба да е презентирани во облик на наратив, на македонски и на албански, а тоа значи дел од историјата на македонскиот и на албанскиот народ. Потоа, целите кои се однесуваат на развојот на идентитетот на Албанците и на Македонците кој, исто така, се однесува на настаните кои се случиле во тоа време на ист географски простор. Но, тоа се случувало паралелно. Овие критериуми ги воспоставивме, иако во историјата на двата народа имало многу позначајни работи, кои биле актуелни. На пример, тоа е периодот на Скендербег, кој е еден од најславните периоди во албанската историја, но поради тоа што во тој период во историјата на македонскиот народ не сме имале некој позначаен настан не го обработуваме. Тоа исто значи и кога сме го имале периодот на цар Самуил, а паралелно со него кај албанскиот народ немало некој позначаен историски настан. Ова се вредностите или критериумите за кои се определивме", истакна Исамедин Азизи.

Тој потенцира дека во врска со првата тема, а тоа се разликите кои се однесуваат на културниот идентитет на Македонците и на Албанците во Македонија, во голема мера се резултат на религиското влијание.

"Тие разлики се прифаќањето на исламот кај Албанците и второ, значењето на системот за религискиот идентитет на народите на Балканот. Мислам на милетскиот систем, со кој прв пат се соочуваме, а за кој многу малку е пишувано во училишните книги, бидејќи сме биле водени од фактот дека постоеле предрасуди и кај Албанците и кај Македонците. Ова, пред сè, е поради лесното прифаќање на исламот и затоа што Македонците ги зачувале вредностите на македонската црква. Втората тема, која ја третиравме, е поделбата на етничката територија на Албанците, односно на Македонците од 1878 година, односно 1919 година. За оваа тема зборуваме во заедничките точки, кои се однесуваат на двете етнички заедници, а тоа се поделбата на македонската етничка заедница и на Албанците, што се манифестира во идентитетот на двете заедници. Односно кои се заеднички нешта за двата народа. Значи, војната за создавање свои

КУРИОЗИТЕТ АНИЈА ИЛИ КЕДОНИЈА?!

национални држави и, се разбира, жртвите на политичките игри на Балканот.

Третата тема која беше почувствителна за учесниците во проектот е дилемата, кој да се зафати со оваа тема - Македонците и Албанците во Втората светска војна. Ова за Македонците и за Албанците е од големо значење, бидејќи Втората светска војна е антифашистичка војна во која двата народа учествуваа во антифашистичката коалиција. Но, и двата народа војуваа за ослободување и за национално обединување. Друга дилема беше тоа што дека при крајот на војната и по неа, развојот на етничкиот идентитет на двете заедници во Македонија се движи во две спротивни насоки, диктирани од статусот на македонското мнозинство наспроти тој на албанското малцинство. И на крајот, сè тоа е направено на паралелен начин, за секој македонски наратив ставен е албански наратив, за да му се овозможи на читателот да ги види разликите во однос на идентитетот на македонската и на албанската етничка заедница".

НАРАТИВИ И ИЗВОРИ

"Изворите, начинот и балансот одат во поглед на јазикот и на идеологиите, кои беа присутни во однос на изворите, а се однесуваа само на објавени извори и истражувања во библиотеки и во архивите. Значи, беа користени зборници на документи или на литература во Македонија и, пред сè, во Албанија. Тоа се веќе познати литература и извори. При селекцијата на изворите се раководевме од две правила. Прво, од изворите кои биле директно поврзани со настаните, а се тема на нашиот проект и конкретно не одевме во некој поширок контекст. Второ, се држевме до литературата која е поврзана на териториите, кои беа објект на нашиот проект. При тоа, под територии ги прифативме оние територии кои во националните наративи се сметаат за македонски, односно за албански територии. Можеби околу ова не се согласувавме, но се држевме до националните наративи за овие територии. При тоа, не сакавме да елиминираме некои настани кои се помалку важни, но да се задржиме на темите и на териториите кои беа важни за лекциите, кои се обработуваат. Во однос на јазикот, настојувавме во лекциите да внесеме што помалку детали. Значи, да не го оптоваруваме текстот со датуми, со имиња, или со премногу личности. Настојувавме тоа да го избегнеме, бидејќи тоа е еден од начи-

ните за историјата како наука да биде поблиска до ученикот и да му се наметне за полесно прифаќање. Сакавме тоа повеќе да личи на националната приказна која е присутна или во едниот или во другиот етникум, но таа национална приказна да биде базирана на историски извори", потенцира Драган Ѓоргиев.

Во однос на балансирањето на лекциите, историчарот додава дека обемот на лекциите требало да биде ист, како во албанската така и во македонската верзија.

"Во тој контекст сакавме да го запазиме и соодносот на илустрациите. На пример, во лекцијата за Балканските војни многу внимание е посветено на Втората балканска војна, бидејќи е значајна за македонскиот народ, додека во албанската верзија многу повеќе му е посветено на значењето на создавањето на албанската држава. Во од-

минот голема Албанија, кај албанската верзија етничка Албанија. Што значи, и покрај сите балансирања овој термин не можеше да се балансира. Вториот баланс кој внимававме да биде запазен, особено е присутен кај Втората светска војна, односно балансирањето на политичките идеологии. Кај албанската верзија внимававме да бидат претставени двете политички идеологии, кои во тоа време постоеле, и ги претставивме преку Комунистичката партија на Албанија, условно кажано левата опција, и преку 'Баликомбетар', условно кажано десната или националистичката опција. Тоа се две најспротивставени страни, кои во тоа време во Албанија се бореле за вако или за онакво решавање на иднината на Албанија. Во случајот со македонската верзија нема толку силна опозиција на Комунистичката партија, како што тоа беше 'Баликомбетар', но овој идеолош-

СОДРЖИНА

Ирена Стефоска и Драги Ѓоргиев Религиите во Османлиската империја	1	Венан Исени и Хафет Цена Религиите во Османлиската империја
Валентина Стаменковиќ и Весна Матаска Подделбата на етничката територија на Македонците (1878-1919)	17	Босниќ Емини и Скандер Асани Подделбата на етничката територија на Албанците (1878-1919)
Димко Попоски и Соња Цветковска Македонците во Втората светска војна	33	Исамедин Азизи и Шичери Џафери Албанците во Втората светска војна

нос на терминологијата, настојувавме да се избегнат термините кои би побудиле некакви негативни емоции кај другата заедница, кои би биле навредливи, и повторно се држевме во границите на тоа што го дозволуваат националните наративи. Јас би се послушил со примерот на лекцијата за религијата во Османлиското царство, со терминот исламизација. Во македонската верзија стои исламизација, додека во албанската верзија ќе забележите термин ширење на исламот. За луѓето со албанска вероисповед тоа е сосема разбирливо, бидејќи терминот исламизација носи некој негативен контекст, додека кај нас во христијанскиот свет тој термин е прифатлив и опстојува не само од денес, туку е прифатен и во Западна Европа. Истото ова се однесува и за терминот етничка Албанија или голема Албанија, кај нас стои тер-

ки судир го претставивме во судирот на македонското раководство, кој се случил по формирањето на државата. Од едната страна бил Лазар Колишевски - Комунистичката партија, додека од другата страна се претставниците на десното крило, Брашнаров или Ченто. И притоа се дадени информации за тој идеолошки судир, без да се дадени заклучоци кои ученикот би го насочувале во некоја матрица".

ВИСТИНА ИЛИ ИЗВРТЕНА СЛИКА

"Паметењето на истите историски настани и кај Македонците и кај Албанците во Македонија понекогаш толку меѓусебно е спротивставено, така што се има впечаток дека не се работи за едни исти настани. Од тука, основ-

населување на Јуруци (номадско-сточарско население) од Анадолија. Јуруците биле населувани по големите речни долини на Балканот по кои времето и најзначајните комуникации и нивна главна задача била да ги обезбедуваат. Од турските дефтери дознаваме дека големи јуручки санички биле формирани во Охридското и во околната на Солун. Дооселениците доаѓале со своите семејства и тие со себе ја донеле својата вера, обичаи, навики, културни практики и сл. На тој начин во социјалната и во културната сфера на народите на Балканот започнала да влијаваат нови елементи.

Исламизација на христијаните

Мерките на колонизација што ги спроведувале Османлиската Империја на Балканот не биле доволни во зацврстување на власта во новосвоените територии. Од тие причини државата започнала да спроведува политика на исламизација-преведуваче во ислам на христијанското население. Исламот бил новата монотеистичка религија која на Балканот ја донеле Османлиите. Нивната света книга била Коранот во која биле запишани зборовите на Алах пренесени преку пророкот Мухамед. Припадниците на исламската религија се нарекувале муслимани.

Во Османлиската држава муслиманите биле сметани за полноправни граѓани и имале поголеми права и привилегии во однос на припадниците на другите религии. Да се биде муслиман значело побрзо социјално и економско прилагодување и напредување во државниот систем, работа во државните служби, служење во војска, помалти даноци, стекнување високи места во власта и сл. Од друга страна, христијаните и Евреите биле сметани за граѓани "од втор ред". Тие плаќале поголеми даноци, а како "наверници" немале право да вршат државни и воени служби, ниту пак да сведочат во судовите против муслиманите и др. Во секојдневниот живот тие немале право да носат оружје, да се облечат во одредена облека, да одат во азамат кога тоа го правеле муслиманите и др. Во такви социјално-економски услови "доброволното" преминување во ислам за голем број немуслимански претставувало единствен сигурен начин да се одбегне дискриминацијата и да се добие статус на полноправен член на општеството.

ТЕРМИНОТ ИСЛАМИЗАЦИЈА ГО ПРИФАТИ ХРИСТИЈАНСКИОТ СВЕТ ВО ЕУ, ДОДЕКА ЗА АЛБАНЦИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА ДАВА НЕГАТИВНИ КОНОТАЦИИ

во сите институции на државата, можело да служи војска), а разлика од немуслиманскиот, кој имало ограничени права (не можело да сведочи на суд, не смеело да носи оружје, да јава на коњ во присуство на муслиман, да носи одреден вид облека и сл.).

По освојувањето на Балканот Османлиската Империја настојувала да создаде муслиманско население кое идеолошки ќе биде поврзано со османлиската држава. Тоа можело да се направи само преку ширење на исламот меѓу локалното христијанско население.

Ширење на исламот меѓу Албанците

Османлиската власт успеала да го шири исламот меѓу албанското население на Балканот благодарение, од една страна на поделеноста на албанското население меѓу двете христијански цркви и, од друга страна, на фактот дека христијанството не фатило длабоки корени меѓу Албанците. За разлика од другите балкански народи во нивното соседство, Албанците немале единствена црква. На територијата на која живеел албанскиот народ се испреплетувале интересите на римокатоличката црква со седиште во Ватикан и на гркокатоличката црква со централно седиште во Истанбул (Константинопол). Ниту едната, ниту другата црква не успеале да го направат својот авторитет меѓу населението.

Слика 2: Радост на муслиманите поради проминување во ислам на еден христијанин

ното прашање беше како да се помират овие често пати спротивставени гледишта за истите проблеми и епизоди од историјата на македонскиот или на албанскиот народ, кои влијаеле и врз обликувањето на нивниот идентитет. Без претензии појдовме од тоа дека не постои една вистина и дека вистината зависи од контекстот кој и како ја гледа, односно дека зависи од толкувањето и најмногу во смисла од перспективите на другите. Можеби звучи парадоксално, но денес луѓето кои учествуваа и работеа во него, професорите по историја Македонци и Албанци, веруваат дека токму преку поставувањето една до друга, на различните наративи, но и на сличните слики и интерпретации на контроверзните моменти од историјата на македонскиот и на албанскиот народ, ние би можеле да се соочиме, така да кажам, со историјата и евентуално да излеземе од неа. Што всушност направивме? Се обидовме избраните настани да ги прикажеме од гледна точка на Македонците и на Албанците, бидејќи според наше уверување токму таа интерформација, тие сознанија дека оној другоиот едноставно ги гледа настаните поинаку, ги памети, поинаку мисли за нив

итн. Тоа веќе е првиот чекор кон приближувањето и разбирањето. Исто така, наративите ги изложивме во компаративна перспектива, бидејќи веруваме дека преку меѓусебна споредба можеме да создадеме пореална и ако сакате помалку извртена слика за самите себе и на тој начин да се обидеме да ја избришеме параноидната слика за себе, како за центар на светот", изјави Ирена Стефкоска, која повторно потсети на првиот проект за "Воениот конфликт од 2001 година", додавајќи дека овие професори по историја, кои се обучени за интернетничката димензија, работат на поврзување на етноцентристичките слики.

Како работеа?

"Откако ги дефиниравме темите, ги одределивме и паровите историчари Албанци, историчари Македонци, кои работеа на соодветната тема и по принципот на слободен избор и афинитет на темата. Тука ќе кажам еден куриозитет, некако најмногу колегите Македонци инсистираа да се занимаваат со етничката поделба или, пак, со Втората светска војна, па така од возбуда сакаа да ни ги претстават сите буни или востанија на македонскиот народ, Берлинскиот конгрес итн. Од

друга страна, пак, колегите Албанци сакаа да помогнат околу лекциите од Втората светска војна итн. Кога беа подготвени првите верзии на текстови секој пар поодделно ја презентираше својата верзија пред тимот. Потоа секој пар ја читаше и ја коментираше верзијата на спротивниот пар, со цел да открие дали воопшто има нешто проблематично во текстот и што би можело тоа да биде од позиција на претставник од својата етничка заедница. Се разбира, тоа се правеше без да се наруши, а уште помалку да се фингира или да се измислува историската реалност. Во таа смисла особено внимававме на употребената терминологија, бидејќи и често пати и не сме свесни колку стереотипите и предрасудите за другите се длабоко вкоренети во јазикот и во начинот на изразување. Второ, кога се зборуваше за чувствителни теми се отстрануваа патетичните ноти. За на крај, кога целосно беа подготвени и дефинирани сите верзии, секој пар работеше на структурирањето на главните поенти од својата тема. Се дискутираше за основните пораки, кои ги упатуваат паралелно поставените наративи за ученикот Албанец и за ученикот Македонец".